

Monumentnummer*: 528526

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 18 oktober 2004
Kadaster deel/nr 82704/97

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Roermond	Roermond	Limburg

Locatienaam	Locatieomschrijving
Roermond	

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Roermond	B			5974

*Omschrijving***

Inleiding

OMMURING, AANLEG en GRAFMONUMENTEN op de gemeentelijke begraafplaats in de wijk Kapel in 't Zand, in de volksmond "het Oude Kerkhof" genoemd.

De oude begraafplaats heeft een vijfhoekige plattegrond, waarbij de zuidelijke zijde het licht gebogen verloop van de Herkenbosscherweg/Weg langs het Kerkhof volgt.

De begraafplaats is gesitueerd ten noorden van de Herkenbosscherweg/Weg langs het Kerkhof, die aan de oostzijde ombuigt en ook de noordoostelijke begrenzing van het terrein vormt. Het Schoolpad begrenst het kerkhof aan de noordwestelijke zijde. De westelijke omgrenzing wordt gevormd door een ommuring die zich uitstrekt tussen de Herkenbosscherweg in het zuiden en het Schoolpad in het noorden.

Omschrijving

OMMURING. De gehele begraafplaats is ommuurd en deels door middel van muren ingedeeld in een aantal grote en kleine compartimenten. Aan de Weg langs het Kerkhof bevindt zich een hoge bakstenen muur, gemetseld in handvormbaksteen in

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

kruisverband en afsluitend met een ezelsrug. De muur bezit op regelmatige afstanden hoge bakstenen penanten, afsluitend met een mergelstenen zadeldakvormige bekroning met waterafzaat. Hier en daar bevinden zich korte bakstenen steunbeertjes met bakstenen afzaat. In de muur zijn een aantal verspringingen opgenomen om het hoogteverschil op te vangen. In de muur zijn diverse eenvoudige poorten aangebracht, bestaande uit twee bakstenen hekposten met natuurstenen zadeldakvormige bekroningen en dubbele smeedijzeren draaihekkens met korte en lange spijlen, pijlpunten en krulornamenten. De hekwerken sluiten met natuurstenen duimblokken en neuten aan. Langs de Weg langs het Kerkhof zijn in totaal vijf openingen in de muur opgenomen: vier poorten en een deur. De eerste poort geeft toegang tot het algemene (protestantse) deel van de begraafplaats. De tweede en de derde poort geven toegang tot het katholieke deel. De tweede poort vormde vroeger de hoofdentree van de begraafplaats, maar deze is verlegd naar de derde poort. Deze huidige hoofdentree heeft deels vernieuwde bakstenen posten en een vernieuwd smeedijzeren hekwerk. Tussen de derde en vierde poort bevindt zich een klein getoogd houten opgeklampt deurtje onder een strek met getoogde onderzijde. Deze deur geeft toegang tot een kruithuisje dat niet onder de bescherming valt. De laatste poort is wat breder dan de vorige poorten en geeft toegang tot de laatste uitbreiding van de begraafplaats. Het noordoostelijke deel van de ommuring, ook nog langs de Weg langs het Kerkhof, is gedeeltelijk in baksteen in Vlaams verband gemetseld en is van jongere datum dan het westelijk deel. Aan het uiteinde van deze muur bevindt zich ook een poort. Deze geeft toegang tot een afgeschermd gedeelte van de begraafplaats met opslagterrein, keten en andere faciliteiten voor de werknemers. Aan het Schoolpad loopt de muur verder met direct aan het begin een poort die toegang geeft tot de nieuwe joodse begraafplaats. Het meest westelijke deel van de muur sluit deels aan op bebouwing tussen het Schoolpad en de Herkenboscherweg.

AANLEG. Het algemene gedeelte van de begraafplaats, waar met name Hervormde inwoners van Roermond werden begraven, ligt op het zuidwestelijke deel van het terrein. Dit deel, grenzend aan de Weg langs het Kerkhof, heeft een rechthoekige plattegrond met in het oostelijk deel een kleiner compartiment voor het oude joodse gedeelte. Een poort geeft hier direct toegang tot de weg, maar is gewoonlijk te bereiken via een eenvoudige poortdoorgang in de bakstenen muur die dit deel scheidt van het katholieke gedeelte. De doorgang in de noordelijke muur is voorzien van twee bakstenen posten. Net als de overige muren is de scheidingsmuur gesloten met een bakstenen ezelsrug. Het algemene gedeelte bezit een zeer eenvoudig rechtlijnig padenstelsel, zonder duidelijke structuur. Het oude Joodse gedeelte van de begraafplaats is toegankelijk via een eenvoudige doorgang in de oostelijke binnenmuur van het algemene gedeelte. Dit gedeelte, waar nog slechts een handvol steles staat, kent geen bijzondere structuur maar ligt ongeveer een halve meter hoger dan het algemene deel. Beplanting ontbreekt hier. Het nieuwe Joodse gedeelte ligt in de noordhoek van de begraafplaats. Deze wordt aan de buitenzijde (noordelijke en oostelijke zijde) omsloten door het boven beschreven type muur. Een binnenmuur van jongere datum voorzien van lisenen, verdiepte vakken en een ezelsrugvormige afsluiting sluit dit deel af van de rest van de begraafplaats. In de noordelijke muur bevindt zich een entree die van buitenaf toegang geeft. Tussen het katholieke deel en de joodse begraafplaats is een kleine, rechtgesloten muuropening gemaakt in de westelijke muur. Net als het oude joodse gedeelte is deze nieuwe begraafplaats ook geheel boomloos. Een met grind beslagen kruisvormig hoofdpad verdeelt dit deel in een aantal grote vakken waarop de graven op noordwest-zuidoostverlopende regels liggen. De paden worden door middel van lage heggen afgescheiden van de graven. Ten zuiden van de nieuwe Joodse begraafplaats bevindt zich het lijkenhuis en het "kerkhof voor de verloren zielen" dat van de rest van de begraafplaats wordt afgescheiden door een ligusterhaag. Voor het lijkenhuis bevindt zich ook nog een restant van een dubbel smeedijzeren hekwerk. In de muur aan de oostzijde bevindt zich een poorttoegang als elders. De rest van de begraafplaats is het katholieke deel. Dit deel bezit een rechtlijnige padenstructuur, zoals vaker voor dit soort begraafplaatsen is toegepast. Bepalend voor de hoofdstructuur is de westelijke begrenzing van het terrein, waarvan het verloop (noordwest-zuidoost) wordt overgenomen door alle globaal noord-zuid verlopende paden. Het katholieke gedeelte wordt ingedeeld in een groot aantal grote en kleine rechthoekige vakken en een systeem van langgerekte brede en smalle paden, die elkaar onder zuiver rechte hoeken

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

kruisen. De centrale as is het brede pad, dat het katholieke gedeelte in een westelijke en oostelijke helft deelt. Deze as wordt onderbroken door de monumentale Bisschoppelijke Grafkapel, waarop ook oost-west verlopende paden zijn georiënteerd. De hoofdas vangt aan de zuidzijde aan bij een poortingang en eindigt aan de noordzijde bij de fraaie neo-gotische grafkapel van de familie Bongaerts (1860). Aan deze hoofdas treft men overigens de meest representatieve graven van deze begraafplaats aan. Met name in het midden- en oostelijke gedeelte van het R.K. deel bevindt zich op een aantal hoofdkruisingen van paden een kleine cirkelvormige verbreding.

De binnen de hoofdvakken gelegen ruimte wordt ontsloten door vele smalle, dicht opeen liggende paden in noord-zuid verlopende richting. Er zijn slechts enkele bredere paden, die in oost-westrichting het terrein ontsluiten. Het oostelijke deel van de R.K. begraafplaats wordt door brede paden opgedeeld in een aantal grote rechthoekige vakken, waarbinnen zich een fijnere structuur bevindt van noord-zuidlopende regels.

Verspreid over de hele begraafplaats vindt men karakteristieke, soms zeer monumentale groenelementen. Langs het brede noord-zuidverlopende pad in de zuidoostelijke hoek van het terrein staat een aantal monumentale beuken. Ook aan weerszijden van de grafkapel aan de noordzijde van de hoofdas staan monumentale beuken. Op de vier hoeken van de kruising ten zuiden van het voormalige lijkenhuis staan eveneens beuken. Voorts bevinden zich op het terrein diverse solitaire groenelementen (lariks, treurboom, berk), geplaatst bij graven of langs paden. In veel gevallen zijn dit tot flinke exemplaren uitgroeide conifeerachtigen. In het westelijke deel van het katholieke gedeelte bevindt zich aan weerszijden van de paden een aantal forse, bolvormig geschoren coniferen. Hier en daar bevinden zich in groepen geplaatste coniferen.

GRAFMONUMENTEN. De verscheidenheid aan grafbedekkingen en monumentale grafmonumenten is groot. De in lange regels, vaak hoofdeind aan hoofdeind, gerangschikte grafmonumenten zijn soms zeer eenvoudig van opzet. De meeste grafmonumenten bestaan uit eenvoudige rechthoekige vakken, al dan niet omgeven door hardstenen banden, waarin aan de achterzijde een grafteken is geplaatst. Vanzelfsprekend overheerst op het katholieke gedeelte het kruis als grafteken. Met name in de meer representatieve gedeelten, langs de hoofdassen, zijn vele grafmonumenten voorzien van rijk gedecoreerde kruisvormen. Hier bevinden zich fraaie, rijk uitgewerkte monumenten, veelal in neo-gotische stijl, voorzien van architectonische motieven en beeldhouwwerk. Aan het hoofdpad staan ook de monumentale grafkappellen: de van rijksweg beschermde Bisschoppelijke Grafkapel in 1887 ontworpen door P.J.H. Cuypers. Voorts een kleine neo-gotische kapel uit 1860 (grafkapel Bongaerts) aan het noordeinde van de hoofdas, een vrijwel geheel natuurstenen gebouwtje met zadeldak, venster nisportaal met houten deur en bovenlicht met roosraam en fraaie natuurstenen ornamentiek. Ten zuiden van de Bisschoppelijke Grafkapel staat een tweede centraalbouwtje (grafkapel Stolzenberg) op zeshoekige grondslag, voorzien van een met leien gedekt tentdak, in kruisverband gemetselde gevels met natuurstenen plint, waterlijsten, hoekblokken en vensteromlijstingen. In vier zijden bevinden zich smalle spitsboogvensters. De voorzijde (aan het hoofdpad) bezit een monumentale ingangspartij. Het toegepaste materiaal is overwegend hardsteen, maar ook zandsteen, graniet en andere soorten natuursteen zijn toegepast. Opmerkelijk is ook een aantal keramieken grafmonumenten dat zich op het katholieke deel bevindt. Veel grote grafmonumenten zijn omgeven door een smeedijzeren hekwerk. Daartussen bevinden zich zeer rijk vormgegeven exemplaren. Een van de beroemdste grafmonumenten bevindt zich aan weerszijden van de scheidingsmuur tussen het katholieke gedeelte en het algemene gedeelte: het grafmonument met de handen, behorende aan het katholiek-protestantse echtpaar J.W.C. van Gorkum-van Aefferden.

In het westelijke deel van de begraafplaats bevindt zich een aantal oude epitafen, ingemetseld in de kerkhofmuur. Deze epitafen dateren uit de eerste helft van de 19de eeuw en zijn een sterke verwijzing naar het vroege gebruik van deze begraafplaats. Op het graf

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

werd geen monument geplaatst maar tot aandenken werd wel een epitaaf geplaatst. Voorts bevat de begraafplaats vele graven van bekende en minder bekende ingezetenen die van betekenis zijn geweest voor Roermond, Limburg of Nederland. Ook een aantal grafperken voor kloosterlingen nemen een bijzondere plaats in op het katholieke deel van de begraafplaats. De graftekens op de algemene (Protestantse) en Joodse begraafplaatsen zijn over het algemeen somber van uitvoering en in overeenstemming met de gedachten van de betreffende religie.

Waardering

OMMURING, AANLEG en GRAFMONUMENTEN op de oude begraafplaats laten een ontwikkelingsgeschiedenis zien die in Nederland vrijwel uniek is. De deels in gawe staat bewaard gebleven onderdelen zijn beschermenswaardig vanwege:

- hun cultuurhistorische, kunsthistorische en sociaal-historische waarde;
- de gaafheid van samenstelling van verschillende gedeelten op een algemene begraafplaats met alle bijkomende aspecten uit de funeraire cultuur van de verschillende gezindten;
- de nog aanwezige en grotendeels intacte aanleg, met muren en paden, zoals in de loop van de 19de-eeuw tot stand gebracht;
- de ensemblewaarde wegens de situering op korte afstand van de kapel in 't Zand en als geheel van groot belang voor het aanzien van dit deel van Roermond;
- het complex Oude Kerkhof is tenslotte van algemeen belang wegens de hoge mate van gaafheid van aanleg, afzonderlijke graven en kapellen. Tevens is sprake van architectuurhistorische en hoge cultuurhistorische zeldzaamheid.

Hoofdcategorie

Uitvaartcentra en begraafplaatsen

Subcategorie

Begraafplaats en -onderdelen

Functie

Begraafplaats

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument